

Vaaldriehoekcampus

'n Genealogiese en historiese perspektief op 'n gedeelte van die familie Swanepoel in Suid-Afrika (1698-1906)

James Andrew Cooks

NHD (Chemie) (VUT)

BA (Hon) (PU vir CHO)

Studentenommer: 20673035

Verhandeling voorgelê vir die graad Magister Artium in Geskiedenis aan die
Vaaldriehoekcampus van die Noordwes-Universiteit

Studeieleier: Dr Pieter Möller, PhD (PU vir CHO)

Medestudeieleier: Prof Johann W.N. Tempelhoff, D.Litt et Phil (Unisa)

Vanderbijlpark

Oktober 2013

Opsomming

Die doel van die verhandeling is om die genealogiese en historiese perspektief op 'n gedeelte van die familie Swanepoel in Suid-Afrika (1698-1906) na te vors. Dit sluit historiese tendense soos konflikte en oorloë, die rol en invloed van die kerk en die impak van hul Christelike oriëntering, bloedvermenging, kulturele integrasie en blootstelling aan die Suid-Afrikaanse landskap sedert 1698 tot 1906 in.

Bronne: Primêre, sekondêre en argivale bronne, genealogiese inligting, periodieke publikasies, webliografieë en kerkregisters. 'n Persoonlike argief bevat briewe, foto's, inligting verkry uit begraafplase, nasionale en ander argief dokumente en onderhoude met familielede, gepubliseerde boeke, artikels in geakkrediteerde publikasies en ongepubliseerde verhandelinge, proefskrifte en persoonlike argiefmateriaal.

Troues tussen Indiese slavinne en vryburgers en troues tussen familielede word uitgelig. Familie-registers is aangeheg as addenda. Die studie dek die invloed van die Anglo-Boereoorlog en die "verskroeiende aarde-beleid" op die familie. Die invloed wat die voortdurende verskuiwing van grense vanaf die Kaap tot in die noordwestelike binneland, konflik en heropbou op dié spesifieke vertakking van die Swanepoel-familie word geïllustreer.

Abstract

The goal of this dissertation is to determine the genealogical and historical perspective of a selected part of the Swanepoel family in South Africa (1698-1906). It includes historical tendencies such as conflicts, wars, determination of the role and influence of the church and the impact on their Christian orientation, miscegenation, cultural integration and exposure to the South African landscape during the said period.

Sources: Primary, secondary and archives sources, electronic genealogical information, periodic publications, websites and church registers. A personal archive containing letters, photo's, information from graveyards, national and other archive documents and interviews with family members, published articles from accredited publications, published and unpublished dissertations.

Marriages between Indian slaves and Free Burghers and inter-marriages between family members were identified. Family-registers are attached as addenda. The study covered the effect of the South African War and the "scorched earth policy" on the family. This dissertation contributed to the existing researched information available regarding the role

and lifestyle of “Afrikaner families”. The study has shown the influence as a result of the continuous movement of borders from the Cape to North Western Region.

Verklaring

Ek, James Andrew Cooks, verklaar hiermee dat hierdie verhandeling vir 'n Meestersgraad in geskiedenis aan die Noordwes-Universiteit (Vaalddriehoek-kampus) my eie werk is en nooit voorheen deur my aan 'n ander universiteit aangebied is nie.

A handwritten signature in blue ink, consisting of several overlapping loops and a horizontal line at the end, representing the name James Andrew Cooks.

James Andrew Cooks

Voorwoord

Dit is 'n voorreg om dank en waardering te betuig teenoor verskillende persone en instansies vir hulle samewerking en ondersteuning.

Aan my Skepper kom al die dank toe dat Hy vir my die verstand en krag gegee het om hierdie navorsing te doen.

My vrou, Helen, het my vir baie jare bygestaan en ondersteun. Sy is die een wat baie opgeoffer het en my toegelaat het om my belangstelling in familiegeskiedenis uit te leef. Sonder haar aanmoediging sou hierdie navorsing nooit voltooi gewees het nie. In dankbaarheid dra ek hierdie werk aan haar op.

My oorlede ouers, Pieter en Sannie Cooks, het die belangstelling oor die Swanepoels by my gekweek. Hulle het my geleer om na uitmuntendheid te strewe in alles wat ek doen. Die leuse van die navorser se bondswapen is Nitimur AD Summa (Strewe na uitmuntendheid).

My dogter en skoonseun, Kotie en Johann van Wyk, se insette tydens my navorsing, hulle raad en hulp, veral met die versorging van die verhandeling, word veral opreg waardeer.

Ek betuig ook dank en gee erkenning aan dr. Adriaan Swanepoel vir die Swanepoel-familieregister en prof. Francois Malan en Isabella Ueckermann wie se navorsing oor die Hartzler-familie, die Hartzler-saga, van groot hulp was.

Proff. Johann Tempelhoff, Pieter de Klerk en dr. Pieter Moller se hulp en leiding tydens my Honneurs-studie aan die Vaaldriehoek-kampus van die Noordwes-Universiteit was 'n inspirasie. Dankie aan Pieter vir sy hulp as studieleier en Johann as mede-studieleier met hierdie verhandeling.

Hierdie navorsing is aangepak om spesiale erkenning te gee aan my ontslape ouma, Rachel Helletje Swanepoel (Cooks), wat in die konsentrasiekamp siek geword en op jeugdige ouderdom gesterf het.

Sonder Susan Lucouw se hulp met die taalversorging van die verhandeling sou hierdie verhandeling waarskynlik nooit voltooi gewees het nie.

Inhoudsopgawe

Opsomming	ii
Verklaring	iii
Voorwoord	iv
Inhoudsopgawe	v
Elektroniese kopie (CD) van die verhandeling en addenda (agter)	ix
Swanepoel-familiewapen	1
Hoofstuk 1 Inleiding, literatuuroorsig en konseptualisering, probleemstelling, navorsingsvrae, navorsingsdoelwitte en metodologie	2
1.1. Inleiding	2
1.2. Literatuuroorsig en konseptualisering	3
1.3. Probleemstelling	7
1.4. Navorsingsvrae	7
1.5. Navorsingsdoelwitte	7
1.6. Metodologie	8
1.7. Navorsingsontwerp	9
1.8. Hoofstukindeling	9
Hoofstuk 2 Die periode vanaf die aankoms van Pieter Jansz Swanepoel aan die Kaap (1698 tot 1795)	11
2.1. Inleiding	11
2.2. Die historiese agtergrond met die aankoms van Pieter Jansz Swanepoel (1698)	14
2.3. Die lewe van Pieter Jansz Swanepoel	16

2.4. Invloede op die vestiging en leefstyl van Pieter Jansz Swanepoel	21
2.4.1. Moontlike invloed van die Franse Hugenote	21
2.4.2. Die rol van sekere Kaapse goewerneurs	22
2.4.3. Die invloed van slawerny op die Swanepoel-familie	23
2.4.4. Blootstelling aan die leefwyse van die Khoisan	26
2.4.5. Die uitbreiding van grense (1679 – 1707)	29
2.5. Die Christelike meelewing van die Swanepoels vanaf 1698 tot 1795	33
2.5.1. Inleiding	33
2.5.2. Die Swanepoels en hulle meelewing by die Stellenbosch-gemeente	37
2.5.3. Die Swanepoels en hulle meelewing by die Drakenstein-gemeente (Paarl)	39
2.5.4. Die Swanepoels en hulle meelewing by die Kaapstad-gemeente	40
2.5.5. Christelike meelewing in die Tulbagh-gemeente	41
2.6. Migrasie van die trekboere en die invloed daarvan op die Swanepoel-familie	42
2.7. Eerste geslag van die geselekteerde Swanepoel-familie	47
2.8. Bloedvermenging in die Swanepoel-familie	49
2.9. Leefstyl van die trekboere	51
2.10. Grensverskuiwings en die stigting van Oudtshoorn	56
2.11. Die tweede geslag van die geselekteerde Swanepoel-familie	59
2.12. Christelike meelewing van die tweede geslag Swanepoels	63
2.13. Samevatting	65
Hoofstuk 3 Die derde geslag Swanepoels se omswerwinge gedurende die Groot Trek en hul vestiging in Noordwes	67

3.1. Inleiding	67
3.2. Die derde geslag Swanepoels	68
3.3. Ondertrouery tussen die Swanepoels	71
3.4. Die Swanepoels as deel van die Voortrekkers	72
3.5. Abraham Swanepoel (jr.), sy deelname aan die Potgieter-trek en vestiging in Noordwes	73
3.6. Willem Jacobus Swanepoel se deelname aan die Piet Retief-trek en vestiging in Noordwes	79
3.7. Die Bantjés-familie se deelname aan die Piet Retief-trek	80
3.8. Die bydrae van Piet Retief as Voortrekker-leier	85
3.9. Die kerklike meelewing van die Swanepoels tydens en na die Groot Trek	86
3.10. Vestiging van die Swanepoels in Noordwes	90
3.11. Samevatting	93
Hoofstuk 4 Die leefstyl, rol en invloed van die vierde geslag Swanepoels tot voor die Anglo-Boereoorlog in 1902	94
4.1. Inleiding	94
4.2. Vierde geslag Swanepoels	95
4.3. Christelike meelewing en onderwysgeleenthede van die Swanepoels	104
4.3.1. Sosiale gedrag in die tyd van die vierde geslag Swanepoel	111
4.3.2. Historiese gebeure wat 'n impak op die Swanepoels gehad het	113
4.4. Samevatting	121
Hoofstuk 5 Die vyfde geslag Swanepoels tydens die Anglo-Boereoorlog tot 1906	123
5.1. Inleiding	123

5.2. Die verloop van die Anglo-Boereoorlog (1899-1902) in die vestigingsgebied van die Swanepoels	126
5.3. Die invloed van die oorlog op die Swanepoel-gesinsamestelling	148
5.3.1. Isabella Jacoba Hartzler (Swanepoel)	153
5.3.2. Rachel Helletje Cooks (Swanepoel)	156
5.3.3. Martha Aletta Swanepoel (Swanepoel)	162
5.3.4. Maria Jacoba (Miemie) Swanepoel (Swanepoel)	165
5.3.5. Sara Johanna Susanna Cooks (Swanepoel)	168
5.3.6. Willem Jacobus (Oom Boeta) Swanepoel	170
5.3.7. Abraham Christoffel Johannes Swanepoel	171
5.4. Sosio-kulturele ontwikkeling	174
5.5. Samevatting	176
Hoofstuk 6 Slotbeskouing	178
6.1. Inleiding	178
6.2. Samevatting	178
6.2.1. Die plek en betekenis van die gewone mens van koloniale herkoms	178
6.2.2. Die invloed van die kerk op die koloniale samelewing	179
6.2.3. Die invloed van bloedvermenging op die familie	180
6.2.4. Die impak van historiese gebeure op die familie	181
6.3. Evaluering van navorsingsdoelwitte	184
6.4. Gevolgtrekking	184
6.5. Aanbevelings	186

6.6. Slotsom	187
Sleutel tot afkortings in voetnotas en bronnelys	188
Bronnelys	189
Lys van tabelle	217
Elektroniese kopie (CD) van die verhandeling en addenda (agter)	